

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Кафедра музики і хореографії

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ХОРОВИЙ КЛАС І
ПРАКТИКУМ КЕРІВНИЦТВА ХОРОМ

підготовки бакалавра
(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»
(шифр і назва напряму)

Спеціалізація – «Музика»

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

УКЛАДАЧ ПРОГРАМИ:

Смиренський В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики і хореографії

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Хижняк І. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти

Одерій Л. Є. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“24” березня 2015 р.

Протокол № 1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Хоровий клас і практикум керівництва хором» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра, напряму 6.010102 – Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є головні положення галузі знань хорового мистецтва відповідно до особливостей співу в хорі та керівництва хоровим колективом.

Міждисциплінарні зв'язки курсу:

1. Хорознавство.
2. Хорове диригування.
3. Постановка голосу.

Програма навчальної дисципліни містить **3 змістові модулі:**

Змістовий модуль 1. Організація вокально-хорового процесу.

Змістовий модуль 2. Опанування вокально-хорових навичок.

Змістовий модуль 3. Практична робота з хором.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Хоровий клас і практикум керівництва хором» є виховання у студентів професійних умінь і навичок співу в хорі, а також навчання методам і прийомам роботи з хоровим колективом.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Хоровий клас і практикум керівництва хором» є

– Навчання студентів умінням свідомого і професійно-художнього виконання хорових творів на основі розвитку їх слухових здібностей і вокально-хорових навичок.

– Ознайомлення із системою методів роботи з хором, застосування прийомів вивчення хорових творів, що впливають з умінь аналізувати хоровий спів.

– Засвоєння кращих зразків хорової спадщини, як класичної, так і сучасної.

– Організація на базі студентського хору хормейстерської практики у період навчання на 4 курсі.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- класифікацію співацьких голосів;
- елементи хорової звучності;
- методичні принципи організації хорового колективу;
- методологію керівництва хором, технологію та способи хорової роботи, стиль художнього спілкування, функції диригента;
- специфіку шкільної хорової роботи, вікові особливості дітей, їх психологію та фізіологію.

уміти :

- професійно грамотно співати у хорі;
- зробити всебічний аналіз хорової партитури;
- методично грамотно працювати над хоровим твором.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 180 годин /5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Організація вокально-хорового процесу

Спираючись на навчальний план, умови, що є на кожному курсі (загальна кількість студентів, наявність хлопців і дівчат), можна створити такі хорові колективи: курсові хори – однорідні, неповні мішані або мішані; один загальний мішаний хор та однорідний жіночий хор, що об'єднують у своєму складі студентів різних курсів. Як показують результати опитування студентів, спостереження за їх психологічним станом, під час організації

педагогічної практики, організація практичної роботи з хором найкраще відбувається на базі курсового хору. Кількість годин, що даються для хорових занять, розраховані на 2 академічні години щонеділі протягом усього терміну навчання. Курсовий хор 1-3 курсів передбачає виконання завдань навчального характеру, тобто на 1 курсі студенти вчаться співати у хорі. У цей період занять з хором проводить викладач – хормейстер. Практика роботи з хором на цих курсах не планується. На 4 курсі робота з хором розподіляється між студентами і викладачем-керівником хору порівну, тобто 1 година на тиждень з хором працює викладач і 1 година на тиждень – студенти. Під час роботи з хором студентів – хор є навчальною дисципліною, лабораторією, на якій практиканти удосконалюють свою хормейстерську майстерність. Концертна діяльність хорового колективу факультету повинна бути обмежена одним-двома концертами на рік. Практична робота студентів з хором завершується академічним концертом-звітом перед кафедрою та студентами факультету з програмою, підготовленою під час хормейстерської практики. Протягом випускного курсу студент зобов'язаний вивчити один-два хорових твори із вказаних у репертуарному списку програми.

Хормейстерська практика студентів проходить під контролем викладача з хорового диригування і керівника хору. За їх допомогою здійснюється вибір програми. Крім цього, викладач постійно веде спостереження за практичною діяльністю студента, допомагає зробити аналіз результатів проведеної репетиції, визначає разом зі студентом методи й прийоми подальшого вивчення хорового твору.

Змістовий модуль 2. Опанування вокально-хорових навичок

Формування вокально-хорових навичок співаків хором є складним процесом. Основа співацької дії взаємозв'язок діяльності звукоутворюючого комплексу (органів дихання, м'якого піднебіння, гортані) і артикуляційного апарата. Згадані компоненти впливають на якість звучання кожного співака окремо і хору загалом.

Під час навчання в хорі студенти набувають не лише уміння і навички співу в хорі, а й вивчають методи розвитку цих навичок, спостерігаючи за роботою викладача-хормейстера з хором.

Розвиток співацького дихання відбувається під час співу окремих вправ, у роботі над музичною фразою. Разом з тим, вправи на освоєння принципів співацького дихання доцільні тоді, коли вони поєднанні з безпосереднім виконанням хорових творів, з перенесенням навичок і умінь, що формувались на вправах, на хоровий твір, що вивчається. З хором треба вивчати репертуар, що передбачає різні прийоми співацького звуковедення (*legato, marcato, non legato, staccato*). Спів творів без музичного супроводу дає змогу студентам засвоїти принцип ланцюжкового дихання, що застосовується у хоровому виконанні. С точки зору діагностики співацького дихання студентам необхідно вчитись розрізняти звучання хору на опорі дихання і не підготовлене, не активне співацьке дихання. Саме від співацького дихання залежить характер співацького звука, правильна висока позиція, звукоутворення, чіткість вимови тексту і метроритму, стрій хору.

Показником хорової майстерності є якісний рівень хорового строю і ансамблю. Від рівня музикальності співаків хору, опанування ними умінь і навичок правильного звукоутворення залежить стрій та ансамбль хору, його майстерність. У роботі над правильним звукоутворенням, виробленням високого рівня позицій слід використовувати вправи на всі голосні. Розспівування хору на голосних у зіставленні з приголосними допомагає утворення округлого звука, тембрової ясності, високої позиції співу. Навчання умінню використовувати м'яку і тверду атаку звука допоможе вирівняти голос на перехідних звуках, сприятиме чистоті інтонації й чіткій дикції.

Увагу студентів потрібно постійно спрямовувати на пояснення причин зупинки співу хору, під час репетиції, звертати їх увагу на методи і прийоми, що сприяють досягненню хорового ансамблю, строю, виразності виконання. У роботі над інтонацією слід звертати увагу студентів на причини, що

викликають фальшиве інтонування. Це можуть бути причини суто технічного характеру: хор на даному етапі ще не справляється з інтонаційними труднощами, неуважне ставлення хористів до інтонації. Враховуючи зонну природу звуковисотного слуху людини, особливості голосу і внутрішнього звуковисотного уявлення розширювати чи звужувати висоту інтонації залежно від мелодичного чи гармонічного складу музичного твору, диригент хору, насамперед, повинен удосконалювати ладові музично-слухові уявлення. У свою чергу, це створить умови для опанування уміння аналізувати хоровий спів, умінь і навичок роботи над інтонацією і строем.

Надзвичайно важливим у роботі над досягненням високого рівня хорової культури є спів хору без музичного супроводу. Цей принцип треба постійно застосовувати як при розспівуванні хору, так і в роботі над хоровими творами. Спів хору без музичного супроводу дає можливість створити міцну базу якісного хорового строю. У своїй хормейстерській практиці, під час вивчення твору, написаних а cappella, а також з акомпанементом, студентам-практикантам необхідно постійно застосовувати принцип розучування а cappella.

У роботі з хором потрібно включати:

- а) вправи на різні прийоми звуковедення (legato, marcato, non legato, staccato);
- б) вправи, побудовані на щаблях (знизу до верху і в зворотному напрямку);
- в) спів без музичного супроводу в унісон і октавний унісон;
- г) спів арпеджію;
- д) спів стійких і нестійких інтервалів у ладу;
- е) спів гармонічних сполучень;
- є) вправи на опанування простих і складних метроритмічних малюнків;
- ж) виконання вправ, що допомагають у роботі артикуляційного апарата.

Змістовий модуль 3. Практична робота з хором

Практична робота з хором розпочинається з 4 курсу. Бажано, щоб студенти проходили хормейстерську практику на курсових хорах. Методи і прийоми хормейстерської діяльності мають засвоїти всі студенти. Проведення репетицій необхідно планувати так, щоб кожен практикант міг працювати з хором по 15-20 хвилин протягом 4-6 раз у семестр. Підготовка до практичної роботи з хоровим колективом починається з 1-3 курсів. На цьому етапі студенти мають навчитись вести спостереження за діяльністю викладача-хормейстера. Навчаючись на 4 курсі, студент допускається до першого хормейстерського контакту з хором. На цьому етапі у процесі практичної діяльності формуються найпростіші елементи хормейстерських дій, включаючи вміння розповісти про авторів слів і музики пісні, що вивчається, довести до хору головні елементи музичної виразності, використані композитором, провести перше вивчення пісні з хором. Хорові твори, які визначаються викладачем з хорового диригування і керівником хору, мають бути доступні для розуміння й прості в засобах музичної виразності.

У підготовці до практичних занять з хором беруть участь викладачі з диригування і постановки голосу. Хормейстерська практика завершується виступом на академічному концерті чи відкритому уроці у присутності членів кафедри. Після виступу студентів з хором необхідно провести обговорення результатів їх хормейстерської діяльності. Бажано, щоб практиканти висловили своє ставлення до практичних занять, власну думку щодо поліпшення форм і методів організації роботи з хором.

Студенти-практиканти розучують хорові твори нескладних за змістом, гомофонно-гармонічного викладу з елементами поліфонії для однорідного та мішаного хору, що написані без супроводу, а також пісень шкільного репертуару з супроводом.

Навчальні завдання

Пошук і початкове формування умінь хормейстерського спілкування з хором. Відпрацьовування під час проведених репетицій навичок координації між диригентським жестом і хоровим виконанням. Робити впевнену зупинку на останньому акорді. Усвідомлювати значення лівої й правої рук й активно використовувати їх зображальні можливості.

Робота над дикцією: прикриті, заокруглені, розспівні голосні, чіткі й короткі приголосні. Користуватись власним вокальним показом, застосовувати теоретичні знання і результати спостереження у визначенні способу вивчення хорового твору. Винайти власні методи і прийоми подолання помилок, що допускаються хором в інтонації, метроритмі, ансамблі.

Прогнозуючи виконання програм, формування хормейстерських умінь, потрібно створити такі умови, які ставили б студентів перед необхідністю удосконалювати свої диригентські уміння й навички. Наприклад, розучування пісня без застосування музичного інструменту, без нотного запису пісні, що вивчається, у хористів. Такий прийом допомагає швидше набути умінь користуватися власним голосом, постійно контролювати власну інтонацію під час виконання пісні, а також стрій хору. Цей етап роботи з хором має бути основним в опануванні практикантами хорового унісону.

У роботі над піснею шкільного репертуару потрібно усвідомлювати роль музичного супроводу.

Студенту-практиканту необхідно орієнтуватись на уміння конкретно і зрозуміло пояснювати хору помилки, що допускаються в інтонації, метроритмі, ансамблі, а також визначити причини, які їх викликають. Намагатись коротко, образно і виразно демонструвати характер співу хору, застосовувати власний показ еталону виконання. Проводити репетицію з хором на творчому піднесенні, у рівному темпі, наполегливо щодо збереження хорового строю, ансамблю, інтерпретації художнього образу.

3. Рекомендована література

Базова

1. Александрова Е. Режиссёр работает с хором / Е. Александрова. – М. : Культурная Революция, 2013. – 200 с.
2. Богданова Т. С. Основы хороведения: учебное пособие / Т. С. Богданова. – Минск: БГПУ, 2009. – 132 с.
3. Васильев В. В. Размышления оперного хормейстера: монография / В. В. Васильев. – Пермь: Звезда, 2005. – 224 с.
4. Грицай О. Д. Програма факультативу «Хоровий клас» для учнів 8 – 11 класів / О. Д. Грицай. – Черкаси: Черк. Облдержадміністрація, 2007.– 15 с.
5. Дыганова Е. А. Самостоятельная подготовка студентов-музыкантов к практической работе с хором: учебно-методическое пособие / Е. А. Дыганова. – Казань: ИФИК(П)ФУ, 2011. – 52 с.
6. Емельянов В. В. Развитие голоса. Координация и тренинг / В. В. Емельянов. – СПб.: Лань, 2007. – 70 с.
7. Зиновьева Л. П. Вокальные задачи ауттакта в хоровом дирижировании / Л. П. Зиновьева. – СПб.: Композитор, 2007. – 152 с.
8. Кузнецов Ю. М. Практическое хороведение. Учебный курс хороведения / Ю. М. Кузнецов. – М.: Спутник, 2009. – 362 с.
9. Кузнецов Ю. М. Экспериментальные исследования эмоциональной выразительности хора / Ю. М. Кузнецов. – М.: Спутник, 2007. – 198 с.
10. Лобанов А. Хороведение / А. Лобанов. – Курск: КурПДС, 2007. – 87 с.
11. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
12. Пикалова Л. П. Методика преподавания специальных дисциплин: учебно-методическое пособие / Л. П. Пикалова. – Орёл: Орл. гос. инс-т искусств и культуры, 2012. – 110 с.

13. Романова Л. В. Школа эстрадного вокала: учебное пособие / Л. В. Романова. – СПб.: Лань, 2007. – 40 с.
14. Семенюк В. О. Хоровая фактура. Проблемы исполнительства / В. О. Семенюк. – М.: Композитор, 2008. – 328 с.
15. Сикур П. И. Церковное пение. Подготовка дирижёров и регентов к работе с хором / П. И. Сикур. – М.: Русский Хронографъ, 2012. – 496 с.
16. Смирнова Т. А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект / Т. А. Смирнова. – Харків: Харківський НПУ імені Г. С. Сковороди, 2009. – 155 с.
17. Смирнова Т. А. Хорознавство: історія, теорія, методика: навчальний посібник / Т. А. Смирнова. – Харків: Федорко, 2013. – 212 с.
18. Хорове мистецтво України та його подвижники: матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції / Ред.-упор. П. Гушоватий, З. Гнатів. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. – 308 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік – 3, 8 семестри

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) усні опитування на практичних заняттях;
- 2) перевірка виконання практичних завдань.